

tornak természetesen alapkérdés az életben maradás is, de ők világosan tudják, hogy porszemnyi személyes életük szolgálat is egy jövődől-elérendő nagyobb cél érdekében. Éppen ezért tudnak a legnehezebb időkben is kitartani az Űgy mellett, lévén ez a legfontosabb számukra, nem pusztán az életük. Náluk a személyes sors lehetőségei (élet vagy halál) alárendelődnek a nagyobb közösség, népük létkérdéseinek.

A *Szent Imre-índuló*ban más a képlet. Itt a megmenekülés, a túlélés az egyedüli meghatározó elv, minden más ennek rendelődik alá. Még a regény legaktívabb szereplőjének, Koterba doktornak (és a másoknak, Bonifertnek) sincs közösségi méreteken távlati célja. Jellemző, hogy a „mi jöhet ezután?” kérdésére a legvilágosabb választ egy nagyfőkés adja, az a Tószegi Freund, aki ettől a jövőtől semmi jót nem vár s nem is várhat. Hogy mi ellen megy a harc és milyen közvetlen célért (a megmaradásért), az szüntelenül ott vibrál az ösztönökben és a gondolatokban — s ez magától értetődő —, de a „hogyan tovább?” kérdése szélesebb társadalmi értelemben föl sem vetődik. A regény befejező mozzanatai is ebből az alapállásból érthetők meg: Kőhidainé, Kárpáti és Miklós túléltek a veszélyt, a „mit kell tenni ezután?” csak a fiú számára fontos igazán, de a teendőt ő is csak elvontan jelenítheti meg Koterba sírjának keresésével. Annak a Koterbáéknak, aki önmagában is absztrakt, a regény világában talajtalan figura.

A *Szent Imre-índuló* — bármennyire dicsérendő is a témaválasztás és az írói szándék, nekirugaszkodás, megkapó a benne levő jó néhány részletérték — összességében nem tartozik Moldova György sikerültebb alkotásai közé. Megszívlelt tanulmányai révén lehet igazán fontos az író életművében. (*Magvető, 1975.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ

Beke György: Éjszakai biciklisták

Gaal Gábor, aki a két világháború között programszerűen képviselte a „valóság-irodalom” elvét, a következő szavakkal rajzolta fel annak az erdélyi magyar írónak az alakját, aki felelősségtudattól áthatva vállalja az irodalom társadalmi feladatait: „... együttes és közös utat keres az ismeretlen olvasóval, aki Erdély utcáin bolyong, él, lélegzik, gondoljai vannak, be van zárva az időbe, s valamit sejt arról, hogy retentő bajok vannak és szépségek az időben és valóságban, ő azonban nem tudja elmondani. Tessék tehát helyette beszélni!” Beke György megszívlelte ezt a klasszikus tanácsot, több mint egy évtizede a romániai magyar közösség nevében, megbízatásából beszél. Írjon riportot, szociográfiát avagy regényt, figyelme és képzelete, esze és szíve mindig az egyszerű ember életét, gondját és vágyát lesi. A köznapok világában tájékozódik, köznapok alakulásán töpreng. Abban az új „valóság-irodalomban”, amely Erdélyben kibontakozott, és amelynek olyan írói vannak, mint Sütő András, Bálint Tibor és Szilágyi István, ott van az ő valóságfeltáró munkája, emberábrázoló tehetősége, ott van az ő szavának hitele is.

Új regénye, az *Éjszakai biciklisták* is „valóság-irodalom”. Hőseit: az apró háromszéki falvakból messzi nagyvárosba (Brassóba) járó munkásokat nem most fedezte fel Beke György. Riportokban szolt róluk és egy korábbi regényében, a *Vándorvillámban* ábrázolta sorsukat. A három székely férfi: Ferenc, József és Géza hajnalban kerekedik fel a faluból, biciklivel karikázik a vasútállomáshoz, aztán zsúfolt

vonattal utazik a városba, hogy időre a vasöntöde hatalmas, füstös és kormos csarnokában legyen. A munka és az utazás (van, aki kilencven kilométerről jár be) tölti be életüket, olvasásra, szórakozásra, pihenésre legfeljebb a munkaszüneti napokban jut idejük. Kitartóan dolgoznak, szeretnék vinni valamire, ugyanaz a „székely virtus” hajtja őket, mint Tamási Áron havasi hőseit valaha. Pedig mennyit változott ez a székely világ alig fél évszázad leforgása alatt. A mezők és a havasok földművelő, pásztorkodó és fuvarozó népéből ingázó munkás lett, aki városi lakásra vágyik, mesterlevelet akar szerezni, hogy biztos élete és munkája legyen. Aki a régi Tamási- (vagy Nyirő-) regények nyomán képzelettel a székely életet, nagyot csalódik Beke György valóságábrázolása nyomán.

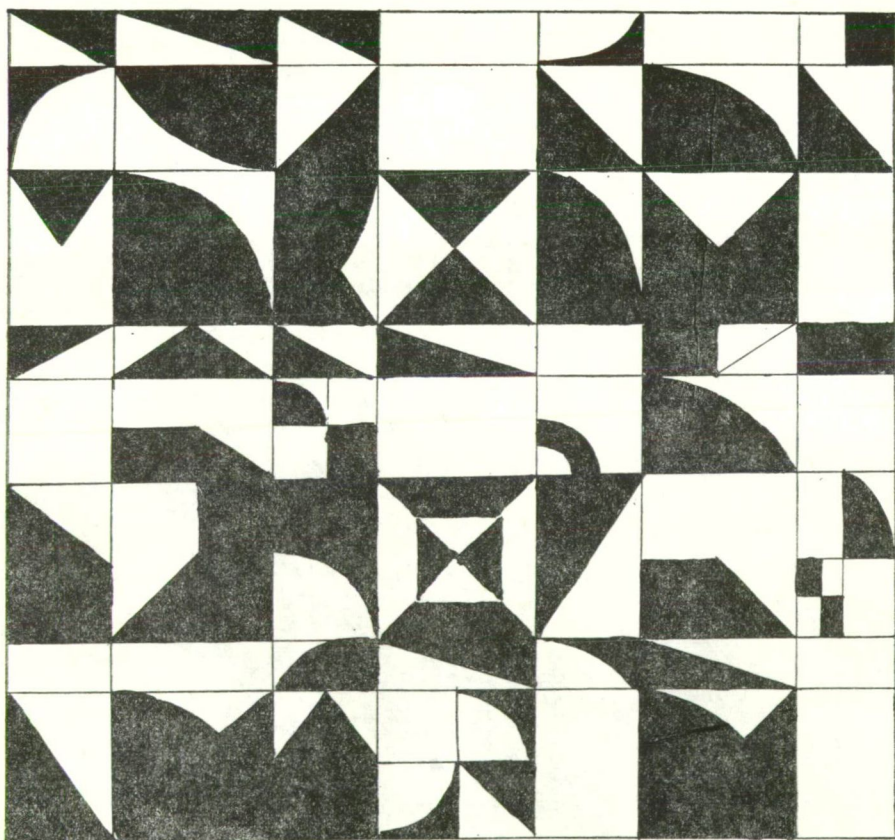
A környezet alaposan megváltozott (és Beke György igazán eleven, színes képeken idézi fel az öntöde belső világát, életét, munkafolyamatait; alaposan cáfolva azt a hazai hiedelmet, hogy az üzemi élet ábrázolása, mint írói téma, ma már nem időszzerű). Az emberi sorsokat vezérlő küzdelem, feltörekvés, helytállni tudás azonban ugyanaz, mint a havasokkal megküzdő és győzelmet arató Ábelé. Beke György három emberi sorsot mutat be, mindegyiknek megvan a maga története, mindegyik súlyos próbák árán kényszerült előre küzdeni magát. Ferenc fiatalon a politikában vállalt szerepet, a falu szocialista átalakításaért folyó küzdelem katonája volt. Agitátor, begyűjtési biztos, szövetkezeti elnök, mikor mi kellett, hogy legyen. Sebeket ütött és sebeket kapott maga is. Lobbanékony indulatában nem mindig mérte fel tettének következményeit. Mint közéleti vezető, kudarcot vallott, így lett belőle ingázó munkás, aki egy másik közösségbe próbál beilleszkedni és becsületet szerezni, egy másik életben próbálja igazolni emberségét és képességeit. Józsefet diákkorában érte az első csapás. A kollégium első tanulója volt, aztán egy nap, a kuláklisták összeállítása idején, egy idegen ember kifürkészhetetlen akarata vagy szeszélye következtében el kellett hagynia az iskolát. Megnősült, Ferenc elhagyott mátkáját vette el, gyári munkás lett belőle is. És Ferenc örök ellensége, aki egy alkalommal kis híján megöli ellenfelét. Végül Géza, akinek ifjú sorsát még a legkevésbé árnyékolta be a tragédia, szerelmes, nősülni akar, mester szeretne lenni és a városban szeretne kapni lakást. Minden a legjobb úton halad, aztán egyszer (egy üzemi összetűzés és intrika ügyében) választásra kényszerül a műhelyfőnök jóindulata és a maga becsülete között. A becsületet választja, s ezzel előmenetelét is kockára teszi.

Az ingázók sorsát gyakran árnyékolja be az értetlenség, a lenézés, a rosszindulat. „A magamfajta ingázó arra jó — gondolja Géza —, hogy nyugdíjig koptassa a vonatok fapadóját.” Valóban, mi lesz velük, hogyan alakul sorsuk, ki tudnak-e lábolni az elmaradottságból, utol tudják-e érni városi társaikat? — ezek a kérdések szövik át a regényt. Beke György minden sorából az együttérzés, a részvét, a szeretet csap fel a hajnali ingázók, az éjszakai biciklisták népe iránt. A „valóságirodalomnak”, akár a kutató figyelem és a hiteles ábrázolás, régi öröksége ez a szenvedélyes elkötelezettség, a mások sorsa fölé hajló érzékenység, a közösségi szolidaritás. A „valóságirodalom” nem jelent rideg „impassibilité”-t, ellenkezőleg, személyes részvételt, amely éppen az odaadó érdeklődés, a mélyen átélt közösségi tudat következtében akarja és tudja bemutatni a társadalom valóságos gondjait. Beke György is ezt a közösségi érdeklődést és szolidaritást képviseli.

És ennek az elkötelezettségnek a kényszerítő ereje folytán kell beszélnie arról a történelmi sorsról, amelyet az ingázók népe megélt. A regény utalásai, alig néhány megjegyzés és párbeszéd fedik fel a székely nép nagy történelmi megrázkódtatását, az 1944-es őszi eseményeket. Midőn az idők változtával, még Románia demokratikus átalakulása előtt, a királyi hatalom újra berendezkedett Erdélyben, és elkövetkezett a tömeges megtorlások ideje. A fasiszta Maniu-gárdák székely parasztok ezreit hurcolták el a sebtiben felállított légerek szögesdrótkerítése mögé, ahol dühöngött az éhség, a tifusz, a tömeges halál. (Géza apja is a hírhedt földvári koncentrációs tábor áldozata lett, innen eredtek a család félelmei, történelmi szorongásai.) Beke György könyve az erdélyi magyarság „hideg napjaira”, sőt „hideg hónapjaira” utal. És el-

kötelezettségének, közösségi szolidaritásának ez újabb erőt, újabb értelmet ad. Munkájával azt kívánja szolgálni, hogy a történelem vezesse ki népét sorsának buktatóiból, szakadékaiból, s adja meg neki az emberi méltóságot, az értelmes és eredményes életet. (Dacia, 1975.)

POMOGÁTS BÉLA

HÉZSÓ FERENC: GYÁVASÁG